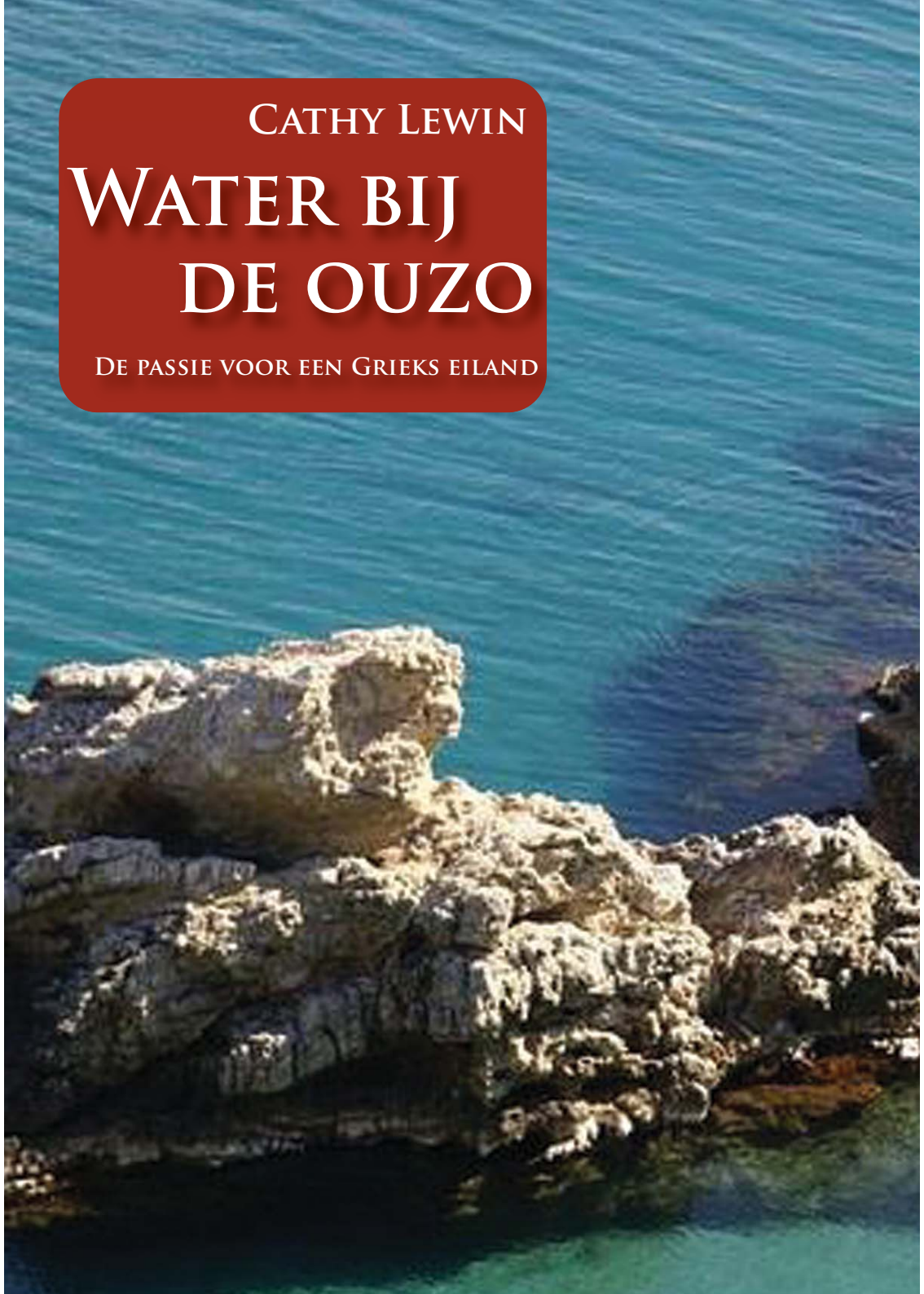

CATHY LEWIN

WATER BIJ DE OUZO

DE PASSIE VOOR EEN GRIEKSE EILAND

Water bij de ouzo

Cathy Lewin

Water bij de ouzo

De passie voor een Grieks eiland

Copyright © 2004, Cathy Lewin, eerste druk 2004, zesde druk 2009

www.totemboek.nl

Productie en realisatie: Totemboek

Boekverzorging en omslagontwerp: Mirjam Roest

Foto voorzijde: Albert Blok, www.eengriekseiland.nl

Foto auteur: Simon Keesing

Kaart van Griekenland met toestemming overgenomen uit Kythera – Greek
Traditional Architecture, Melissa Publishing House, 1984

ISBN: 978-90-77557-53-2

NUR 320

Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd, opgeslagen in een digitaal
gegevensbestand, of openbaar gemaakt in fysieke of digitale vorm, zonder voor-
afgaande, schriftelijke toestemming van de uitgever.

*Voor Fiona Graves-Macfadyen, mijn dochter en
voortdurende bron van inspiratie*

*'Ik schijn in mijn genen de imprint van een
oude cultuur te dragen' – Cathy Lewin*

Proloog

Griekenland is altijd een passie van me geweest, al sinds het Kolonels-regime in 1974 werd vervangen door een democratisch gekozen regering. Na die eerste, veel te lange, klamme overtocht van het Italiaanse Bari naar Patras op de Peloponnesus, weet ik niet hoe snel ik ergens in zee verkoeling moet vinden.

Ik baad in het kristalheldere water van de Ionische Zee. Op golven, die net zo harmonieus vloeien als de klanken van de taal die ik om me heen hoor spreken, dobber ik rond. Al drijvende begrijp ik dat ik eindelijk ben teruggekomen.

Soms kom je ergens voor de eerste keer en weet je meteen dat je daar ooit eerder bent geweest. Verstandelijk valt het niet te verklaren. Het is een gevoel van het onderbewuste dat even aan de oppervlakte komt en snel weer ondergaat in het reservoir van het verleden. Het is een fenomeen dat veel mensen zich bewust zijn en dat zijn oorsprong generaties terug kan vinden. Een genetisch doorgegeven bron van passies.

Met deze gewaarwording begint *mijn* passie, intens en voor vele jaren. Ik leer de taal spreken en ik wend ieder excuus aan om weer naar die hoek van de wereld te kunnen afreizen. Nooit is het voldoende.

Mijn verlangen naar die geuren, tinten, klanken, ritmen, perspectieven, dimensies, atmosferen, subculturen laat zich simpelweg niet vatten in eenheden van dagen of weken. Als ik er uiteindelijk met mijn dierenarts en echtgenoot in die jaren voorgoed heenga, raakt mijn passie gaandeweg op een zijspoor. Toch lijkt in aanvang alles volmaakt.

De dierenarts kondigt aan dat het (belasting-)klimaat in Nederland hem steeds meer begint tegen te staan, evenals de sociale controle in de provincieplaats waar we wonen. Dan valt mijn oog op een advertentie in één van de (te) vele vakbladen die wekelijks in de bus vallen. Onder de rubriek Lantaarntjes lees ik de volgende advertentietekst:

- Driehonderd jaar oud huis te koop op afgelegen Grieks eiland -

Het zijn voor mij magische woorden.

Als ik de tekst een beetje op me heb laten inwerken, toon ik de advertentie aan de Dokter. Die raakt sneller dan ik had durven hopen enthousiast. Hij begint te filosoferen: als dat eiland nu eens geen dierenarts heeft? We praten er lang over door en een paar weken later al – de Dokter verdrinkt in het werk – reis ik alleen af naar het eiland om onderzoek te doen.

In de jaren tachtig is Kythera een redelijk ongerept eiland. Dat heeft het eiland met mij gemeen. Tweehonderdtachtig vierkante kilometer adembenemend landschap, als een traan hangend aan een schiereiland dat zo mogelijk nog adembenemender is: de Peloponnesus. De bevolking is door armoede naar de andere kant van de wereld verdreven en heeft Melbourne en Sidney als *thuishaven*.

De zeeën rond het eiland staan bekend om hun ruigheid en werden vroeger gevreesd door piraten die het eiland Tzérigo noemden. Een tocht naar het eiland voert terug naar een rijk verleden. Kretenzer tijden, gevolgd door de Foenicische overheersing – toen Kythera nog Pórhira werd genoemd, naar de granietsoort porfier die op de kusten wordt aangetroffen – Griekse, Romeinse, Byzantijnse, Venetiaanse en Engelse perioden. Nostalgie overmeestert wanneer je langs exotische overblijfselen uit de Oudheid wandelt.

De vaak dromerige atmosfeer kan niet beter getypeerd worden dan in het schilderij *l'Embarquement pour l' Ile de Cythère* van de Franse schilder Antoine Watteau die, naar men zegt, zelf nooit op Kythera is geweest maar werkte vanuit overlevering.

Een dun bewoond eiland op de grens van de Ionische- en de Egeïsche Zee, waar Aphrodite ooit verkoos uit het schuim van de golven te verrijzen.

Dit vergeten eiland, vol van cultuurtijden die een brug slaan tussen verleden en heden, fascineerde me meer dan ik kan zeggen. In breder perspectief ligt het eiland op het culturele breukvlak van Oost en West – de Griekse traditie met zijn Westerse invloed en de bronskleurige Gloed van het Oosten die op tantaliserend korte afstand lonkt. *Daar* wilde ik zijn.

Als ik terugkeer van mijn reis ontbreken de woorden om rationeel verslag te doen van het eiland. Maar de Dokter blijkt niet veel aansporing nodig te hebben. Uit de zweverige verhalen die ik vertel, weet hij één kernpunt te halen: *er is geen praktiserend dierenarts op het eiland*. En dat is voor hem, voor onze toekomst voldoende.

Wat ik nu, na jaren, wel kan, is alles neerschrijven.

En dat is wat hier volgt.

Amsterdam, april 2009

NB. Griekse woorden, namen en plaatsnamen zijn soms voorzien van een accent om de klemtoon aan te geven.

1

Eerste impressie

‘Wat ik altijd al heb geweten, is dat men kracht kan putten uit alleen zijn.’ Met die gedachte trek ik de deur van het kafenéion van Karavis achter me dicht. Poppy, de bazin en tevens roddelkoningin van het noorden van het eiland, heeft me net overspoeld met instructies die mij zouden moeten leiden naar het afgelegen huis dat aan de overkant van het dal te koop staat. Lieve hemel, neem een Griek alsjeblieft nooit letterlijk: zijn tegenover en zijn onderlangs zijn net zoveel waard als *twee plantsoenen verderop bij de rotonde rechtdoor*.

Dus haar instructies door het dorp, *linksaf naar beneden, over de brug, bij de bron links de treden op, over het ezelspad verder naar boven doorlopen, tot aan het einde waar de huizen beginnen*, leer ik vanaf dat moment anders te interpreteren. Of liever gezegd: ik voeg er een behoorlijke dosis zeezout aan toe.

Ik ben vroeg uit mijn hotel in Agia Pelagia vertrokken om, al is het pas begin mei, de hitte van de dag voor te zijn.

Karavás is een ongerept, dromerig dorp midden in de bergen. Het ontleent zijn vorm aan de grilligheid van het landschap waarop het gebouwd staat. In tweeën gekliefd door een diep dal dat in de winter het regenwater van de omliggende heuvels en bergen moet afvoeren langs een kronkelige beekbedding die uiteindelijk zijn weg naar zee vindt.

Ik loop van het kafenéion de wentelende stenen treden af. Op de hoek waar ik de weg op ga, zie ik even een glimp van het majestueuze Taigéjetos-gebergte aan de overkant van Kythera op het Peloponnesisch schiereiland.

Het beeld duurt slechts een paar eindige seconden. Terwijl ik doorloop, sluit het lieflijkere, golvende eilandlandschap zich weer om me heen.

De illusie hier ooit een fiets te gebruiken is ineens verdwenen, zo ook de instructies van Poppy. Ik ben even helemaal leeg. Een leegte die hard nodig is met zoveel nieuwe impressies, want met iedere stap die ik zet, verandert het landschap een fractie.

Ik begin de weg verder af te lopen.

Plotseling word ik de groep huizen en ruïnes gewaar, die aan de overkant van het dal tegen de glooiing liggen aangedrukt. Een oosthelling waar de zon zijn ochtendstralen op afschiet en zo de nadruk legt op de ondoordringbaarheid van dat tafereel. Dit is het dorp van de Duistere *Giórgossen* – *Mávro Giorjiánnika* –; en het doet zijn naam eer aan. Al sinds mensenheugenis is het dorp vernoemd naar een oude familie die er ooit woonde en er duistere praktijken en piraterij op na hield. Officieel behoort het plaatsje tot de gemeente Karavás.

Op een afstand ziet het dorpje er volkomen ontoegankelijk uit. Maar met de instructies van Poppy, die nu weer beginnen te dagen, zal ik er uiteindelijk komen. Langs acacia's en bloeiende oleander bereik ik een T-kruising, waar ik linksaf sla, voortdurend bijna onmerkbaar dalend, olijfgaarden en huizen achter me latend, tot een punt dat de indruk wekt het einde van de weg te zijn.

Maar gezichtsbedrog is in dit barokke landschap meer regel dan uitzondering. Zelf lijkt je het enige statische punt te zijn, te midden van een voortdurend draaiend decor.

Als ik even doorloop, heb ik het bedrog door. Er is hier een scherpe haarspeldbocht, waarna de weg verder daalt met zo'n fors verloop dat hij op de plek waar ik sta niet meer te zien valt. Een voertuig kan er alleen langs wanneer het in een kleine uitwijkhaven, die gedeeltelijk over een ravijn steekt, een behendige draai weet te maken.

Te voet is het geen kunst, er zijn hier overal ribbels in het cementen wegdek getrokken. Een stukje verderop is een volgende bocht van zo'n zeventig graden, die de toegang geeft tot het smalste steegje ter wereld. De begrenzing ervan wordt gevormd door witgesausde muren van eilandhuizen die trapsgewijs aan weerskanten van de steeg tegen elkaar zijn gebouwd.

Meer schuivend dan lopend bereik ik de brug van Amir Ali. Na de steeg is dit geen vervelende plek om te paard te verongelukken, zoals de Turkse vrijheidsstrijder Amir Ali, ofwel de held Barba Rossa, in de negentiende eeuw overkwam.

De brug loopt over in een lommerrijke passage die als een oase zo koel omringd is door een overdaad aan planten en geuren, eucalyptus, acacia, amandelboom en bananenpalm, die amper valt te bevatten.

Wie zich over de balustrade van de boogvormige brug heen buigt, ziet een kabbelend beekje dat in de zomertijd een schim is van de wilde watermassa die het in de wintermaanden wordt.

Aan de zijkant van de balustrade ontplooit zich tot diep in het ravijn een gordijn van vrouwenmantel, Oost-Indische kers en vetplant. Beneden, langs de beek, bevinden zich eeuwenoude zandstenen waterbakken die als wasplaats dienst deden. Boven het gekabbel van de beek uit klinkt het gekwaak van kikkers en het gekrakeel van krekels.

Midden op de brug laat ik de betovering, tezamen met de cultuurschok, langzaam op me inwerken.

*Een smalle brug die heden met verleden verbindt, tussen nu en wat gaat ontstaan, met het ruisende Water dat in de Tijd via de Ruimte de Ziel bereikt. Door die stilte luister ik; door het luisteren berinner ik me; door het berinneren kom ik tot nieuwe daden; en die zal ik doorgeven; verbindingen leggen. De Pijlers van het Leven met elkaar verenigen.
(Interpretatie van de Kabbaláh)*

Voorbij die passage is een betonconstructie aangebracht uit recenter tijd, waaronder een rotswand zichtbaar is waarlangs vanuit alle richtingen water gutst. Meer naar rechts bevindt zich een overdekte waterplaats, gestut door zuilen die op een witgesausde stenen bank rusten. Onder het afdak stroomt onophoudelijk water uit de bekken van twee leeuwenkoppen. Rijkelijk vanuit de ene bek, vanuit de andere bek mondjesmaat.

Op de vloer liggen resten stukgeslagen amandeldop en boven de bank in witte nissen staan gepotte felrode geraniums. Naast één van de leeuwenkoppen staat een opengezaagd olijfolievat, een houten handgreep klaar om met water gevuld te worden.

Door puur toeval een perfect uitgebalanceerd geheel, een Ongesigneerd Meesterwerk.

Als dit mijn mogelijk toekomstige buurt wordt, is dit wel even wennen. Van een weg is verder geen sprake meer. Naast de waterplaats beginnen stenen treden zich naar boven te wentelen, breed in het begin, om

beladen ezels draairuimte te geven. Na het steilste gedeelte gaan de treden over in een smal rotsachtig pad, dat zelden betreden lijkt en geleidelijk aan tot Mávro Giorjiánnika naar boven doorloopt. Aan één kant bevinden zich amandel- en olijfgaarden die – op terrassen gelegen – het dal in lopen. De andere kant van het pad wordt begrensd door rotsen. Hier en daar is de grond overwoekerd met wilde dille en tijmstruiken. De kruidige geur versterkt door de brandende zon en hopen ezelskeutel, zorgen voor een pikante geurmélange.

Ik kom zintuigen tekort om alle prikkelingen te verwerken. Door heuvelhellingen te terrasserén heeft de menselijke hand hier door de eeuwen heen een gigantisch werkstuk tot stand gebracht. Landbouw- en veeteeltgrond is zo ontstaan, zodat het kostbare hemelwater wordt vastgehouden. Ieder terras is afgewerkt met een natuurstenen muur, waardoor de helling één groot trappenhuis naar de hemel lijkt. Sommige terrassen zijn tevens wijngaard, anderen worden gebruikt om geiten of schapen te houden.

In Mavroyioryiánnika

Ik kom aan bij de eerste drie huizen van het dorp. Ze staan dicht op elkaar en tussen de laagst gelegen huizen door is een nauwe doorgang. Wanneer ik die gepasseerd ben en een flauwe bocht naar rechts heb gemaakt, loop ik een amandelboomgaard in en sta plotseling vóór het huis. Ik herken het onmiddellijk van de foto.

Het is een prachtige, robuuste bouwval, waar met een onervaren hand aan geknutseld is. Ik doe een paar stappen achteruit en bekijk het huis in zijn totaliteit. Het gebouw buigt mee met de ronding van de berg. Ik draai me om voor het uitzicht. Het blijkt dat ik in een praktisch volle cirkel het dal ben rondgelopen. Van het punt waar ik sta, kijk ik recht in het aangezicht van het feërieke Karavás ingeklemd tussen terrassen aan de overkant van het dal. Door de rijke schakeringen van sappig groen – een on-Griekse lieflijkheid – heeft Kythera meer weg van een klassiek Italiaans landschap.

Vól adoratie sta ik een Toscane in Ballingschap te bewonderen. In dat ene moment ligt een wereld van verandering besloten. Levens die nooit meer hetzelfde zullen zijn.

Ik zie vanaf het laagst gelegen huis van Karavás tot aan de beek dieper in het dal een aaneenschakeling van groene terrassen. Daardoorheen loopt de weg die ik zo juist heb afgelegd. Van de brug bij Amir Ali tot waar ik sta strekt zich de amandelgaard over de terrassen uit. De dichtstbijzijnde vier terrassen behoren tot het huis.

Ik draai me om en sta een tijdlang stil vóór de woning die zich prachtig in het landschap laat opnemen. Of is het misschien net andersom? De natuurstenen façade vloeit harmonieus over naar de eveneens uit natuursteen opgetrokken terrasmuurtjes. De kierende stenen van het huis zijn dichtgesmeerd met leem.

Drie eeuwen lang – en ontelbare aardbevingen verder – staat het huis er al. Nog steeds ligt het er vredig bij. Piraterijen, epidemieën en tal van duistere gebeurtenissen moeten langs deze muren zijn gegleden. Alleen het geheugen van de tijd zal het weten.

De Ter Wierdens

Ik controleer de tijd op mijn horloge – een vreemde handeling juist dan en daar, waar tijd zo *tijdloos* lijkt. Ik wacht op Louis ter Wierden, de eigenaar van het huis. Hij zou aanwezig zijn, zo hebben we een maand tevoren in Nederland afgesproken. Hij liet ons foto's en plattegronden van het huis en de grond zien. Ook gaf hij verslag van de jammerlijke afloop van zijn onderneming om het huis te restaureren. Een activiteit die hij vroegtijdig heeft moeten staken.

Een paar jaar eerder is hij tijdens een vakantie samen met zijn vrouw op het eiland terechtgekomen. Ze logeren bij Boeli en Poppy Venizélous in de accommodatie achter het kafeníon. Als in het dorp bekend wordt dat Eva ter Wierden verpleegster is, worden ze bij de stokoude weduwnaar Charámbos geroepen om hem te verzorgen. Van verzorgen komt al snel inwonen en zo ontstaat geleidelijk een

hechte, afhankelijke band met de oude man.

Als zijn gezondheid verslechtert, stelt hij, om te voorkomen dat alles naar de Staat zal gaan bij gebrek aan erfgenamen, een testament op waarin staat dat Louis en Eva ter Wierden het huis zullen erven. Dat hebben ze verdiend, vond hij.

Per ezel zorgen ze dagelijks voor proviand en als het nodig is, wordt de dokter uit het eilandziekenhuis opgeroepen. Het hele dorp is er getuige van hoe de oude Charámbos dankzij de Ter Wierdens op waardige wijze zijn laatste weken doorkomt.

Dit is eigenlijk het beste gedeelte van het verhaal. Als Louis en Eva na de dood van de oude man aan de grote opruiming beginnen en zij het huis goed inventariseren, blijkt dat zij er behoorlijk wat kapitaal tegenaan moeten gooien, willen zij werkelijk in het huis gaan wonen.

Nog steeds geen Louis ter Wierden

Op bescheiden wijze zijn de Ter Wierdens daarna zelf gaan knutselen en door onkundigheid mislukt de helft. Ze hebben voor het vervoer van materialen niet meer de beschikking over de ezel van de oude Charámbos. Deze is bij testament nagelaten aan de eveneens stokoude buurman Bárba Geórgos, oom George.

Kleine schulden beginnen zich op te hopen omdat ze toch vakmensen moeten inhuren. Zelf verdienen Louis en Eva bij door te helpen bij de olijfvoogst, met het snoeien van bomen en met het schoonmaken in hotels. De zaken worden penibeler, Louis gaat aan de drank, terwijl Eva de letterlijke klappen moet opvangen. Uiteindelijk worden ze over het hele eiland achternagezeten door schuldeisers. Dit drama moet teneinde komen door de plaatsing van een korte annonce in het artsenijdschrift waarin het huis te koop wordt aangeboden.

Na een half uur nog steeds geen Louis.

Misschien kan hij zijn afspraak niet nakomen omdat de eilandpolitie hem heeft ingerekend?

Inspectie van het huis

Ik besluit het huis alléén te verkennen met de plattegrond die ik van het hele bezit heb meegekregen. Deuren en luiken staan gewoon open en binnen tref ik alle ruimtes praktisch leeg aan. Ongeveer een derde van het huis is tegen de helling gebouwd. De bovenste verdieping sluit aan op een gedeelte van het daarboven gelegen pand. Trapsgewijs slingert heel Mavroyorioryiánnika zich tegen de helling aan naar boven. Van de hoger gelegen huizen zijn nog ruïnes over.

Aan de buitenkant van het huis is geen spoor te bekennen van restauraties, binnen springen voor een oud huis veel te gave cementen vloeren onmiddellijk in het oog. De begane grond bestaat uit twee grote camára's; ruimtes met een boogvormig dak die niet met elkaar in verbinding staan. Ze hebben zware muren, plaatselijk wel een halve meter dik, met vensterbanken van dezelfde diepte. Vroeger werden camára's gebruikt om vee in te huisvesten, tegenwoordig dienen ze als woning. De dikke muren houden 's winters de kou buiten en 's zomers de koelte binnen.

Naast de twee camára's waarvan de linker een deur naar buiten heeft, bevindt zich een groot boogvormig portiek: de hoofdingang. Ik loop er binnen en vind links van me een tweede deur die toegang geeft tot de andere camára. Rechts in de hal is een half opgetrokken badkamer waar in nog geen eeuwigheid een bad te nemen is.

Recht voor me is een trap die van voor het meetlattijperk moet zijn, te oordelen naar de onregelmatige treden.

Maar het huis heeft karakter. Ik schuifel de trap voorzichtig op, iedere stap zorgvuldig bepalend, en kom in de bovenhal. Rechts van de hal ligt een grote betonnen vloer zonder muren. Hier moeten de provisiekamer en een balkon komen. Aan de rotskant van de hal, die aan het hoger gelegen huis grenst, is een venster met tralies zonder ruit erachter, waardoor ik recht bij de burens naar binnen kan kijken. Het is een holle ruimte, waarin zich een wc, opslag en een gammele werkbank bevinden. Het is een komisch, maar tevens verontrustend beeld.

In een gestroomlijnd Amsterdams appartement zit ik aan mijn schrijfmachine een samenhangende uitleg te bedenken voor het Grieks fenomeen 'illegaal raam'. Hebben de Oude Grieken gelijk: bij de gratie van het een bestaat het

ander? Het begrip 'illegaal raam' is eeuwenoud, in het hele land moeten er miljoenen bestaan. Zoveel dat de Griekse Staat er geen bodem meer in ziet: de meeste lopende kleine rechtszaken gaan hierover.

Welnu, deze ramen zijn er ooit gekomen doordat families om economische redenen naar de stad trokken of immigreerden en daardoor voor lange tijd niet in hun plattelandshuis aanwezig waren.

In hun afwezigheid gingen achtergebleven burens gewoon hun gang, sloegen in een blinde muur een raam om de vele panoramische vergezichten van een andere kant te bewonderen. Snel tevreden? Nee, dat is een Griek allerm minst. Reclameert de omgeving niet binnen een bepaalde termijn over een dergelijke constructie, dan verjaart de zaak en wordt zo'n raam legaal.

Zo'n situatie kan generaties lang voortsudderden. Tot op het moment dat er iets ontraditioneels in het natuurlijke beloop plaatsvindt. Er verschijnt een vreemdelling.

Het raam van de vermeende toekomstige burens is zo'n illegaal ontstaan gat. Een Nederlandse erfgenaam plaatst er dan nog eens een illegale hal tegenaan en de verwarring is compleet. Verblind door verliefdheid op dit hele object zie ik deze obstakels over het hoofd en ga veel te snel over tot koop.

Vanuit de hal loop ik mijn toekomstige keuken binnen die in zijn leegheid al zo karakteristiek is dat ik door mijn geestesoog de dampen uit de pannen omhoog zie pluimen. Het dak bestaat uit balken met daartussen mortel van leem en riet. Eén tikje en eeuwenoude rotzooi komt in bakken naar beneden. Het dak loopt zo schuin dat je de balken met de platte hand kan aanraken, terwijl ze aan de andere kant op drie meter hoogte de muur insteken.

Door de vervallen franse luiken heb ik uitzicht op heel Karavás, met het kerkje dat boven het dorp uitsteekt.

De gammele balkondeuren moeten opengewerkt worden om op het zwartwit-betegelde balkon te komen. Buiten is alles in authentieke eilandstijl, inclusief de natuurstenen trap van het balkon naar het dak. De balustrade is net als de vensterbanken minstens een meter diep. De stijl van het huis is typisch voor het noorden van het eiland: punt- en lessenaarsdaken, okerkleurige muren in een Europese bouwrend die nogal contrasteert met de Moorse stijl van het zuiden waarvan de wit-

gekalkte muren, platte daken, uitstulpende ronde schoorsteenconstructies en boogarchitectuur exotischer aandoet.

In de keuken loop ik via één hoge tree het woonvertrek in. Ook in deze ruimte is alles, afgezien van de betonnen vloer, in originele staat. De nissen in de muren waren vroeger ooit witgesaust en boden plaats aan iconen, waxinelichtjes en andere relikwieën. Een enorme open haard van vloer tot plafond neemt bijna een derde van de achterwand in beslag. Het puntdak wordt door een ingewikkeld balkensysteem gedragen.

Door de kleine ramen aan de voorkant is – als door een toverlantaarn – een sprookjesachtig beeld te zien van het dal, Karavás en daarachter tegen de bergen ook het buurdorpje Diakopoulyiánnika. Het gebied is dooraderd met ezelspaden die opvallen door hun afzetting met natuurstenen muurtjes. In het landschap herken ik laurierbomen, Japanse mispels, citrusbomen, de moerbeiboom, bananenpalmen, cipressen, amandel- en olijfbomen, peren-, perziken- en pruimenbomen, alles gaat harmonieus op in de omgeving.

De aangeschoten eigenaar

Er komen ineens geluiden van beneden en even later hoor ik geschuifel op de binnentrap. Het hoofd van een bezwete man buigt zich om de hoek van het woonvertrek. De krullende haardos oogt Grieks maar de kleur is rood. De lichaamslengte van de man is twee keer die van de plaatselijke bevolking. Een walm van alcohol stuwt de kamer binnen. Een stompje zelfgerolde sigaret hangt uit de mondhoek. Geen beleefdheden, geen woord over afspraak en tijd. Niet door hem en niet door mij. Ik ben allang blij dat Louis ter Wierden is gearriveerd.

Hij neemt met onvaste tred de hoge tree van het woonvertrek en leunt tegen de ruwe huiskamermuur. Beverig vraagt hij of het me bevalt. Ik veins desinteresse, als had ik geen gevoelens, onderdruk mijn euforie en produceer een gepast potentieel kopersantwoord. ‘Het geraamte van het huis ziet er solide genoeg uit, maar de restauratiekosten van het geheel zullen de koopprijs van het pand makkelijk weten te overtreffen.’

De reactie van Louis ter Wierden is alsof ik hem persoonlijk heb geraakt. Zijn sentiment slaat – aangespoord door alcohol in combinatie met het Smachtende Zuiden – totaal op hol. Alsof hij een geliefde aanraakt, streelt hij de muren. Met een pathos begint hij te praten over de oude Charálambos en diens nobele geste het huis aan hem na te laten.

Zal ook ik, na hier een tijd te hebben doorgebracht, een mij nochtans onbekend talent voor klassiek drama weten te ontwikkelen? Griekenland heeft door de tijden heen rare sentimenten in de mens weten op te roepen. Variërend van heroïsme, hartstocht, ascetisme, homofilie, spartanisme, kleptomanie tot oligarchisme.

Ik verneem dat niet alleen zijn eilandhuis tot het verleden gaat behoren, maar dat zijn huwelijk dat al is. Ik weet niet wat beter is: een geraffineerde, gladder makelaar of een té persoonlijk betrokken, zeer gepassioneerde huisverkoper. Mijn doel op dat moment is de koopprijs die oversentimenteel hoog is tot de helft gereduceerd te krijgen. Wat ik daarvoor gedaan moet zien te krijgen, of juist moet nalaten, zal diezelfde week nog blijken.

Door het weerzien met het eiland en het huis, maar evengoed door de tien uur durende overtocht per veerboot uit Athene – is Louis vannacht volkomen aangeslagen op Kythera aangekomen. Net als ik verblijft hij in het havenplaatsje Agia Pelagia. Hem tot zichzelf laten komen, lijkt mij het meest wijze om te doen. Ik zet mijn verkenningsstocht door het huis alleen voort, terwijl Louis ter Wierden achterblijft op de woontage. Beneden hoor ik hem brommen, tegen dingen aanschoppen en a-ritmisch tikken, daarna is het een tijdlang stil.

Van de makelaar in geperst pak, pantalon in plooi, geslepen *nieuw geld* gezicht en de zeer platte aktetas krampachtig tegen het lichaam geklemd, is het een enorme overgang naar deze werkelijkheid die zo nodig moest: oorspronkelijkheid.

In de vorm van Louis' roepende stem vanaf het bovenbalkon komt de werkelijkheid me onomwonden tegemoet.

‘Mevrouw Catharina!’ klinkt het van boven en ik zie hem met zijn hele torso over de balustrade hangen – alles is hier op Griekse maat gebouwd.

‘Kom naar boven, dan kan ik je wijzen wat door mij allemaal is geres-
taureerd,’ zegt hij met bewogen dictie in zijn stem.

Blij dat hij hersteld lijkt van zijn emotionele aanval, ga ik naar hem toe. Hij wijst me op voor mij onzichtbare veranderingen en nuanceverschillen, zoals verse plamuur of niet te controleren binnensmuurs aangebracht elektriciteitswerk. We lopen het hele huis samen grondig door en daarna stelt hij voor naar Agia Pelagia terug te gaan om te lunchen. Hoe we daar op dit uur van de dag moeten komen, is voor mij een grote vraag. Ik nam de taxi toen het nog koel was en taxi’s houden zich per definitie graag op rond de havens. Inmiddels loopt het tegen enen en heeft de hitte toegeslagen. De bevolking bereidt zich voor op de siësta en zelfs de ezels worden op een koel plekje onder een plataan geparkeerd. Met een onnozele uitdrukking op zijn gezicht stelt Louis voor om alvast richting kust te lopen en onderweg op goed geluk een taxi of een personenauto aan te houden. Eén blik naar buiten leert mij dat zijn voorstel de enige manier is om hier weg te komen. De plaatselijke bevolking heeft de luiken inmiddels gesloten, ze eten binnen en rusten daarna. Zelfs het kafenéion neemt op dit uur geen telefoontjes aan om taxi’s te bestellen.

We lopen naar beneden en frissen ons op bij de bron. Ik reinig een rondslingerende plastic fles en vul hem met water voor onderweg. Het is een ware inspanning op dit uur van de middag over de brug en de geribbelde cementweg naar boven te komen. Zodra we Karavás uit zijn, wordt het makkelijker, dan daalt de ongeasfalteerde weg tot aan de kust. Maar dat voordeel blijkt een illusie. De weg meandert zich door het land, zodat de afstand verdubbeld moet zijn.

We komen geen passerende personenauto’s tegen en als we er een tegenkomen, is het een exemplaar dat al jaren geleden aan de kant van de weg is achtergelaten en deel van het struweel is geworden.

De putten en gaten zijn zo diep dat ik bij iedere stap die ik zet moet opletten. Ik heb geen oog voor de overweldigende natuur om me heen. Halverwege de afdaling roept mijn metgezel.

‘Kijk, daar ligt de Nederlandse berg. Zie je dat witte huis, verscholen achter de struiken? Dat is de residentie van familie De Beer. En even voorbij die hoek daar, wat hoger gelegen, zie je ‘het stulpje’ van de Jurnsma’s en dan nog iets hoger, moeilijker te zien, is het buiten van de familie Wolff.’

Ik ben onder de indruk. De huizen liggen er paradijselijk bij, wegge-moffeld in bosschages en gedeeltelijk verscholen achter natuurstenen muren. Louis ratelt door. Het middelste huis behoort toe aan de op het eiland beroemde Nederlandse architect Jurnsma en zijn vrouw Anita. Ik moet hun echt leren kennen voordat ik weer vertrek, vindt Louis met een uitdrukking van eigenbelang op zijn gezicht.

Als zijn flitsende gidsaspiraties weer voorbij zijn, voel ik dat mijn voeten uiterst pijnlijk aanvoelen en daalt mijn expeditiedrang tot een nulpunt. Bij de volgende bocht komt een vrouw op een ezel in zicht. Zij wel, denk ik bij mezelf.

Zou een verhuurbedrijf in ezels rendabel zijn?

De vrouw is geheel gehuld in een okergele stofwolk die op de kiezelweg opstuift. Ze spoort het dier af en toe aan met een stok en murmelt exotische geluiden. Ze staakt haar aansporingen even om ons vriendelijk, maar onverstaanbaar, goede dag toe te wensen. Haar geweven rokken slepen zwierend achter haar aan.

‘Kali méra, kali méra! Goeiendag!’

Eindelijk water

Na een ploetertocht van meer dan een uur komen de eerste door struiken en stenen muren omzoomde landerijen van Agia Pelagia in zicht. Een koele bries slaat over ons heen en het lubberende drijfmatte T-shirt van Louis begint op te drogen. We drinken het laatste lauw geworden water. Nog één scherpe bocht en dan komt de kade van de haven in zicht. Rechts daarvan illegaal gebouwde huizen waarvan de bouw halverwege gestaakt lijkt te zijn. Daardoor krijgt het entree van het havenplaatsje een spookachtig cachet. Aan het begin van de lange zeepier die een paar keer per week door de enorme Ionion uit Athene wordt aan-

gedaan, ligt het enige stukje ooglijke boulevard. Een aardige authentieke taverne met ernaast de havenpolitie en een loket voor de verkoop van veerbootkaartjes, en ervoor een terras dat zich verschuilt in de schaduw van eeuwenoude almirebomen, zoutwaterverdragende dennenbomen. Even later vallen we op de rieten tavernestoeltjes neer om onmiddellijk en ongevraagd door de waard voorzien te worden van koel water en hompjes brood. Alles spreekt hier volgens traditioneel gebruik voor zich. Alégos Fáros wil alleen van ons weten of we retsinawijn bij het eten wensen. Dat wensen we zeker. De retsina in de wijn is een energetisch bestanddeel dat de mens oppept – en in de oudheid als conserveringsmiddel aan het wijnat werd toegevoegd. Vervolgens wordt ons automatisch opgediend wat er van die dag nog aan voedsel over is in de keuken. Ik zit, observeer ik, met een wel heel nerveuze tafelenoot oprecht Grieks voedsel naar binnen te werken. Ondertussen draait Louis zijn lichaam uit de kom om alle kanten in de gaten te kunnen houden.

Er zal maar ergens een schuldeiser verdekt opgesteld staan.

Ik zie hem zenuwachtig aan zijn broekzak frommelen en met zijn vingers door zijn rode krulhaar gaan. Dat zo'n verlaten eiland juist rust zou moeten oproepen, valt aan het gedrag van Louis niet af te leiden. Ik maak de verlossende passe naar hem: 'Zoek je soms iets, Louis?' 'Ja, ik dacht dat ik veel meer geld op zak zou hebben.' 'Ach, maak je maar geen zorgen, deze lunch wilde ik toch voor mijn rekening nemen.' Even later reken ik af. Het is precies vier uur.

Louis loopt zonder iets te zeggen mee mijn kant op. Mijn hotel bevindt zich aan het andere eind van de boulevard, een korte wandeling. Ik vraag hem waar hij logeert. 'Voorlopig nog op het strand vóór Manéas, ook wel hotel Stoot je Hoofd niet of Het Hilton van Agia Pelagia genoemd.' Alsof er in het hotel geen kamer meer vrij is. 'Dat is toevallig, daar heb ik zelf wel een kamer kunnen krijgen,' zeg ik met geveinsde verbazing. 'Zit alles nu vol?'

Hotel 'Stoot je Hoofd niet'

Zodra ik het poortje van hotel Manéas binnenloop en onvermijdelijk tegen de afgedankte kerkklok aanstoot die er hangt, komt Fotis Manéas gebogen en half ontkleed uit zijn lage behuizing tevoorschijn, zijn ogen samengeknepen tegen het felle buitenlicht. Ik word onmiddellijk teruggestuurd om mijn schoenen en voeten bij de buitendouche van zand te ontdoen. Het witroze marmer dat binnen en buiten als een spiegel blinkt, moet zo blijven. Louis wordt, op onvriendelijkere toon, helemaal weggestuurd en buiten het gietijzeren hek de boulevard opgedreven. Dat geluk kan ik op dat moment best gebruiken.

Met een blik vol ongeloof over de combinatie Louis versus een beschaafde Europese verschijning, zegt Manéas tegen Louis dat er nog steeds geen kamers vrij zijn.

Ik begeef me alvast via een stelsel buitentrappen naar mijn kamer op de vierde etage. De twee heren laat ik in een stroef stilzwijgen beneden achter. Met iedere verdieping die ik bereik, constateer ik dat de volgende nog clandestiner op de vorige geplaatst moet zijn. Dat manifesteert zich in de vorm van een Ionisch zuiltje hier, een relikwienisje daar, een siermuurtje zus, een paar Korinthische zuiltjes zo en vlak voor mijn kamer met zeezicht bevindt zich onverwachts een splinternieuwe schuifdeur met matglas.

Wanneer ik de balkondeuren openzwaai, zie ik beneden op het strand een uitgerolde slaapzak en een hoopje rugbagage liggen. Ietwat betuurd staat Louis ernaast. Hij staart naar de overkant waar de Peloponnesus gloort, mysterieus en ongrijpbaar door de zee-engte die er tussen ligt. Hij draait zich om, alsof het zo afgesproken is, en kijkt recht mijn balkon op. Dan begint hij te gebaren en roept of hij misschien op mijn overdekte balkon mag bivakkeren. Uit nieuwsgierigheid vraag ik hoe hij er dan wel denkt te komen.

'Via de balkons natuurlijk,' galmt zijn stem over een verlaten kust in een voor iedereen onverstaanbare taal.

'Dat moet je niet doen,' ontraad ik hem, 'Er komt wel een kamer vrij,' besluit ik, terwijl ik zeker weet dat ik alleen al op mijn etage de enige gast ben. Doodmoe val ik op bed neer. Door de spleten van de Venetiaanse luiken komt een verkoelende zilte zeebries. Bijna onmiddellijk glijd ik weg in een droomloze diepe slaap. Pas tegen zessen word ik wakker door

de scheepshoorn van de Martha, de lokale veerdienst die eens in de drie dagen vanuit Geithion en Neápoli het eiland aandoet. Ik schiet een kaf-tan aan en kijk vanaf het balkon naar het tafereel dat zich beneden in het haventje is gaan afspelen. Iets kleurrijkers is haast niet voor te stellen. Het ingeslapen dorp is plotsklaps een bruisende, oriëntaalse plek geworden. De havenmeester en de kapitein staan eensgezind in wit ornaat op de kade gegevens uit te wisselen. Tussen hen en de Matha in is een chaotisch gekrioel ontstaan. Pick-ups rijden volgeladen met koopwaar en hele families het schip af. Oude mannen en vrouwen, beladen met plastic zakken, komen gebogen van boord. Een paar Duitse Homerus-fanaten steekt hoofden boven de lokale bevolking uit. Veel te opvallend geklede Noord-Europese broekenjaagsters laten hun teleurgestelde blik over de simpele haven gaan. Jeeps, personenauto's en een verhuiswagen van de eilandfirma Protopsáltis rijden van de Martha af. Binnen een oogwenk is het schip leeg en begint de zo mogelijk nog luidruchtiger inscheping. De getrainde schorre stemmen van het armgebarend scheepspersoneel halen schreeuwend de nieuwe lading aan boord. Ieder woord is op mijn balkon letterlijk te volgen dankzij de akoestische werking van het water.

Het hele komen en gaan heeft bij elkaar niet langer geduurd dan een half uur. De kade is weer leeg, Agia Pelagia blijft onaangeroerd achter en probeert zoals altijd haar best te doen niet al te lelijk te zijn. De Martha trekt haar spoor over het in de avondzon fluorescerende, spiegelgladde water op weg naar Neápoli. Dit plaatsje ligt recht voor me aan de overkant van de zee-engte, door de heldere atmosfeer haarscherp te onderscheiden. De zinkwitte huizenblokken vlijen zich trapsgewijs tegen de heuvels aan.

Beneden op het strand ligt Louis te midden van zijn bezittingen, in een grote bundel blauw en groen canvas. De stille getuigen van een voortvluchtig wanbetaler.

Een mengeling van medelijden en nuchterheid gaat door me heen. Zou het ooit tot de verkoop van het huis komen? Ik heb een kleine week om dat uit te vinden. Eén punt staat bovenaan op mijn agenda: een bezoek aan de Jurnsma's. Het liefst een keer met en, hopelijk, een keer zonder Louis ter Wierden.

Zonsondergangwandeling

Ik maak een wandeling bij zonsondergang over de promenade en zie de hemel in snel tempo van oranje naar rood, van rood naar magenta en van magenta naar zwart kleuren. Even later verschijnen er triljoenen sterren aan de hemel. Een enorm schuifdak lijkt opengeschoven te zijn dat alles in een magisch schijnsel samenbrengt.

Zelfs het onaantrekkelijke Agia Pelagia krijgt een zweem van allure. Vóór de taverne van Alégos Fáros zijn nu de lichtjes in de almirebomen aangegaan. Anderhalve Griek zit er te eten. Het is nog vroeg. Ik loop de kade over, aangetrokken door lichtjes een eindje verderop. De eet-huisjes die gedurende de middaghitte potdicht zaten, zijn nu geopend. Het leven begint er op gang te komen in een ambiance van eenvoud waarvan de Griek altijd iets levendigs weet te maken: spelende kinderen, blaffende honden, bedelende katten, roepende volwassenen, aromatische geuren, klinkende glazen en tikkende kobolóis; de Griekse rozenkrans die mannen eindeloos om hun vingers slingeren.

Op één van de terrassen, midden in die kleurrijke veelheid, tref ik een dissonant aan. Het is een man die alleen aan een tafel van vier zit, met zijn gezicht verscholen achter een literkaraf retsinawijn. Naast de karaf staan leeggeschraapte mezéde-schoteltjes, voorgerechten, en een leeg broodmandje. Als ik om het tafeltje heengelopen ben, herken ik de landgenoot die blijkbaar niet door veel eilanders wordt gewaardeerd. ‘Alleen zitten’ in Griekenland is zo ongeveer synoniem voor niet meer onder de mensen zijn. Toch kijk ik in de nog bewegende gelaatstrekken van Louis ter Wierden. Omdat er verder geen lege tafeltjes zijn, loop ik op hem af en vraag zonder veel hoop: ‘Misschien zin in gezelschap?’

Hij kijkt omhoog en zegt heel vriendelijk: ‘Ja, natuurlijk,’ en schenkt onmiddellijk wat wijn in één van de drie lege glazen.

Zou hij zich hersteld hebben van de inzinking eerder die dag en hebben ingezien dat we hier uiteindelijk zijn gekomen om zaken met elkaar te doen? Bij een robuuste, ronde tavernebaas die veel te diep wegzakt in het zand bestel ik iets te eten. Uit beleefdheid vraag ik aan Louis of hij wat wil. Uit beleefdheid antwoordt hij bevestigend en

bestelt nog een paar mezéde-schoteltjes. In verhouding tot de karaf wijn heeft het niets te betekenen. Voordat de bodem in zicht is, heb ik in ieder geval een afspraak voor de volgende avond aan de Jurnsma's met hem weten vast te leggen. Louis licht me in dat we bij de Jurnsma's verzekerd kunnen zijn van een onthaal op zijn Nederlands. Zelfs na vijfentwintig jaar Grieks eiland komt de thee vanonder een theemuts vandaan en komen de koekjes uit een trommel die na de eerste ronde keurig in de kast verdwijnt. Dat is Anita's gedeelte. Hil Jurnsma schijnt de honneurs van haar over te nemen met een wat royalere hand van schenken. Zijn eersteklas wijn uit eigen gaard en zijn als tomaten zo grote olijven zijn beroemd over het hele eiland.

De pels

Een afrastering van kippengaas is het onmiskenbare teken voor Nederlanders om hun grondgebied te markeren. Mijn tenen krullen wanneer ik het zie, maar ik kan het plaatsen naast de theemutsen en koektrommels. Grieken zetten er kippen achter, maar goed, ze hebben vreemdere gewoonten in dit land.

Costas, de tandeloze taxichauffeur van Agia Pelagia, scheert rakelings langs het gaas over de privéweg van de Nederlandse berg naar boven. Louis en ik zitten achterin de zwaar gehavende taxi en klampen ons vast aan alles wat maar houvast biedt.

De zon is aan het ondergaan.

Het angstzweet staat in mijn handen wanneer een abrupt halt aangeeft dat we boven aan de trappen van het domein van de Jurnsma's zijn gearriveerd.

Ik wil best afrekenen met Costas maar hij heeft nog iets voor me in de aanbieding voor 'zeer redelijk geld', zegt hij. Terwijl hij in de achteruitkijkspiegel naar me tuurt, haalt hij onder zijn zitplaats een plastic zak tevoorschijn en trekt er een pels van marterhaar uit. Ik veeg de transpiratie van mijn voorhoofd.

'Polí oréa, heel mooi,' laat ik weten.

'Duizend drachme,' zegt Costas en houdt de pels naar me uitgestoken. Ik zeg dat ik niet geïnteresseerd ben maar dat ik de rit graag met hem

wil vereffenen. Hij kijkt in de spiegel naar ons beiden, slingert de pels rond zijn nek, beweegt zijn kaken op en neer en zegt dan met een geïrriteerde stem: ‘Duizend drachme, parakaló, alstublieft.’

Naast me zit Louis driftig in zijn broekzakken te wriemelen. Hij gaat er mee door als hij uitstapt en ik het briefje van duizend allang heb overhandigd. Costas schiet met een duistere grijns op zijn gelaat de weg weer af, in zijn achterruit, met de marterharen pels nog om zijn nek.

Gastvrijheid op zijn Nederlands

De Jurnsma's zitten aan de voet van de steile marmeren trap op hun theeterras – een uitsparing tussen rotswand en huis die gebruikt wordt bij aanlandige wind. Ze praten op luide toon met elkaar. Hil is zijn gehoorapparaat aan het bijstellen en door een hoog piepgeluid horen ze ons niet aankomen.

Ze zijn hier meer dan vijftig jaar geleden door de Wereldraad van Kerken heengezonden met de opdracht het eiland op een hoger ontwikkelingsniveau te brengen. Gedurende de uitvoering van hun missie zijn ze zeker niet vergeten zichzelf materieel mee naar boven te trekken, waardoor het huis bijvoorbeeld meer dan één terras heeft. Het bijzonder geslaagde resultaat ligt aan onze voeten tentoongespreid.

Er hangt echter een donkere wolk boven hun bestaan: op het eiland klopt de samenstelling van het beton dat gebruikt wordt bij de bouw van vele door Jurnsma geconstrueerde huizen en gebouwen, niet altijd.

In het verleden is ooit geconstateerd dat het watergehalte in het beton te hoog was. Dacht hij misschien: ‘Dat verdampt wel in de hitte?’

Tegelijk met de bouw van huizen en zelfs een kaasfabriek hield hij zich bezig met de aanleg van waterleidingen in gebieden waar veel bronnen zijn. Misschien zijn die twee disciplines ergens in elkaar overgevloeid?

Dit zijn enkele gedachten waarmee ik de marmeren trappen afdal om Anita en Hil Jurnsma voor het eerst de hand te drukken. In feite zal dit gevoelige onderwerp nooit door mij aangeroerd worden, uiteindelijk ben ik er nooit bij geweest. Alleen het geheugen van de tijd zal zich de

juiste toedracht van zaken herinneren.

Hil is een tanige senior met een slank postuur. Door zijn rappe bewegingen acht ik hem in staat over muurtjes te springen. Hij oefent ook de functie van landmeter uit. Zijn Grieks heeft een Friese tongval en zijn leeftijd is slechts zichtbaar door de pigmentvlekken in zijn gelaat. Zodra we handen hebben geschud, doet hij ons onmiddellijk de huishoudelijke mededeling dat Anita al bijna vijfentwintig jaar aan leegloop lijdt. Aan Louis' onbewogen gezicht maak ik op dat dit Hils geijkte inleiding is bij nieuwkomers op het eiland.

Maar olijfolie heeft toch ook goede kanten, meen ik te weten.

Ik schud Anita de hand en zij vraagt giechelend of we ook thee willen. Ze is achtenzeventig. Haar rokken hangen op een onbepaalde lengte, haar onderjurk komt ver onder haar rok uit, haar knieën net zichtbaar en over haar kleding heen draagt zij een verkleurde schort. Het is duidelijk dat ze meerdere rollen vervult en dat ze in een andere samenleving al lang niet meer vrij zou rondlopen.

Ze wenkt ons om op onzibare gietijzeren krulstoeltjes plaats te nemen. Aan de uitstekende krullen van de bijbehorende siertafel blijf ik me voortdurend bezeren. Anita draagt een soort houten klompschoeisel met open hiel dat zo'n geklepper veroorzaakt dat ze er mee tot ver in de omtrek op de voet is te volgen.

Als Anita aan de voorkant van het huis thee zet, laat Hil weten dat Anita en hij al tijden hun eigen slaapvertrekken hebben. Het vertrek van Anita is voorzien van een extra toilet.

Is dit wat er op aardse eilanden als Kythera met mensen gebeurt?

Eindelijk iets anders dan thee?

Na de Nederlandse Theeceremonie worden we door Hil naar de andere kant van het huis geloodst. Terwijl Anita met een blad rammelende theekoppen het huis in verdwijnt, volgen wij Hil op een uitgebreide route over het complex.

Wat huizen, oud of nieuw, zo boeiend maakt op het eiland is dat ze gebouwd zijn op oneffen terrein. Daardoor zorgt hun architectuur

voor verrassingen. Men hoeft er het huis van de Jurnsma's maar als voorbeeld voor te nemen. Het ene moment doet het domein bedompt aan en heeft het geen uitzicht. Even voorbij een hoek buigt het huis ineens onverwachts mee en vouwt het zich in het grillige landschap de diepte in, een rots over en een terras op.

Jurnsma kent iedere detail van het huis en laat ons op geroutineerde wijze genieten van zijn stulpje. Of het mooi is, is een tweede, dat hij zich heeft verdiept in de materie van het moeilijk te bedwingen landschap, dat staat vast.

Aan het eind van de rondleiding komen we uit op het terras aan de voorkant waar we gedrieën, gebogen over de reling, van het vorstelijke uitzicht kunnen genieten.

Zonder Anita is het een stuk makkelijker om met Jurnsma te verkeren. Al tijdens de Theeceremonie bleek dat Anita een grote begaafdheid bezit haar man te interrumpen op het moment dat hij iets interessants gaat vertellen. Daarna klinkt niets meer hetzelfde. Hier op het voorterras, waar de stilte hoorbaar is, krijg je de neiging te zeggen: 'Laten we vlug even praten nu Anita er even niet is.'

Het huis is in zijn totaliteit een aannemelijk stuk architectuur, gesitueerd op een adembenemende locatie, in detail echter is het stulpje te burgerlijk om van grote klasse te zijn. Anita's wensen hebben er te duidelijk invloed op gehad.

Het ging waarschijnlijk van: 'Ach Hil, doe hier nou een leuk stukje mozaïek van dat gekleurde marmer. En wil je de voordeur net zo maken als die we vroeger in Enschede hadden? En, oh, die ramen daar die moeten echt anders, da's veel te onpraktisch met zemen.'

Nu ze nog niet terug is, trek ik de stoute schoenen aan.

'Meneer Jurnsma, stel dat we het huis in Karavás kopen, zou u dan de restauratie voor ons kunnen doen?'

'Zeg maar Hil hoor, mevrouw Catharina,' zwijmelt hij op theatrale toon, 'Alhoewel ik vol zit met werk, ben ik best bereid voor landgenoten zo'n klus op me te nemen.'

Meer wordt er die avond niet over het onderwerp gezegd. We zullen Louis niet verder kwellen met eventuele toekomstplannen die zijn erfgoed betreffen.

Anita voegt zich op het voorterras bij ons. Ze heeft haar schort afgedaan en is bezig wijnglazen en dessertschaaltjes neer te zetten op alweer zo'n onmogelijk tuinmeubel. Hil kondigt aan de wijnkelder in te gaan. Wat zou ik graag met hem meegaan. Maar Anita weerhoudt mij ervan: er is al zolang niet schoongemaakt. Uit beleefdheid dring ik niet verder aan. Ik ben al blij met het behaalde resultaat dat Jurnsma te charteren valt voor de restauratie.

En dat mijn toekomstige wijnkelder maar goed stoffig moge worden

Wijn in mateloze mate

Als een waar patriarch stapt Hil de trappen van het terras op. Hij heeft een wijnmand van vijf liter bij zich, een glazen wijnkaraf en twee plastic emmers. Een van de twee is gevuld met olijven-op-olie, de andere met reusachtige kappers-op-azijn. De rosé wordt in de glazen karaf geschonken, waarna Hil het druivenvocht met zeer royale hand in de glazen plenst.

'Hé, Hil,' protesteert Anita, als er een sloot wijn op de marmeren vloer neerkomt, maar hier valt amper tegen te 'hé Hillen'. Dit is gewoon de vrije hand van het zuidelijke land. Met even gulle hand worden de reusachtige olijven en de kappertjes op de schaaltes gedistribueerd.

'Stin yía mas!' klinkt het in koor uit onze monden: 'Op onze gezondheid.'

Na een paar teugen wijn komt Anita's houten schoeisel met een plof op het marmer terecht. Nog een glaasje en ze heft het uiterst 'gedistingeerde' huislied aan: 'Akóma éna neráki, akóma éna krasáki, kai akóma éna potirá-a-ki!'

Nog een watertje, nog een wijntje en nog een glaasje, bis, bis, bis.

Hil kan haar nauwelijks in haar stoel houden. Ze probeert onder zijn greep vandaan te komen om een polka te gaan dansen. Als dat niet lukt, uit ze haar vrolijkheid met woorden. Ze jubelt dat ze altijd deel heeft willen uitmaken van dit dansende, zingende en lachende volk.

'Jaha,' voegt Hil er trots aan toe, 'Anita galmde vroeger al over de weilanden en het kanaal in Noord-Holland toen we nog in Medemblik woonden. Ze is een echte sopraan.'

Ze mag niet meer dansen van Hil omdat ze in het verleden van het ter-

ras is gevallen. Zo'n valpartij op zich is wel te overleven, maar vanwege het isolement waarin deze oudjes verkeren, kan Hil het zich niet permitteren zijn werk stil te moeten leggen om zijn vrouw te verzorgen. Zodra Anita diep genoeg in het glas heeft gekeken, wordt haar gezelschap steeds draaglijker en stijgt het amusementspeil aanzienlijk. Met zijn vieren zingen we populaire Griekse liedjes en een beroemd Rembétika-lied, Griekse Blues die door zijn gedurfd teksten tijdens de Junta van 1967 tot 1974 verboden was:

Hasjiesj

*Ik trek me van niemand iets aan
wat heb ik je aangedaan meneer de directeur?
en wat breng jij ons regelmatig?
we steken terpentijn aan
ik trek me van niemand iets aan.*

En:

*Je bent alweer dronken, weer zijn de glazen stuk
en al het geroddel ontloop je, ach, op je donder zal je krijgen
aman, aman, ach, ik zal nog eens gek worden
voor jou m'n weduwenaar, de gevangenis zal ik ervoor in gaan
ik zei het je, en ik zal het blijven zeggen, weer en weer en weer
dronken wil ik je niet meer terugzien
ik wil niet dat je werkt, dat je naar de fabriek gaat
en dat je voor je veertigste je jeugd opteert.*

Onze stemmen klinken minder gaaf dan die van Anita – voor het Griekse repertoire is haar stem te helder en te zuiver – toch maken we er een authentiek Demotikó, folklore-gebeuren van.

Tijdens de lange liederencyclus, die alleen onderbroken wordt voor een slok en een toast, bezingen we het leven van alle kanten, zoals dat alleen in deze hoek van de wereld gebeurt. Hoeveel fouten of valse tonen er ook doorheen klinken, het doet er werkelijk niets toe. Het enige dat telt is de pathos en de meráki, de compassie en het verlangen waarmee ieder lied beladen en gezongen wordt. Ze zijn nooit geteld, maar er moeten duizenden liederen in dit genre bestaan.

Vanaf de ongeasfalteerde weg beneden in de vallei, knipperen auto-lampen. We moeten door iemand gehoord zijn. Wanneer we ophouden met zingen, horen we de klanken van ons lied beneden vanuit een rijdende auto galmen en we zien – door de aangestoken binnenverlichting – wuivende armen het open dak uitsteken.

Hoe wordt een Fries een Griek?

We vragen aan Hil hoe een Fries zich ooit zo goed heeft kunnen aanpassen in dit land. Hij pakt een stuk papier en begint met een pen iets neer te krabbelen. Dan houdt hij het papier omhoog en vraagt ons wat de tekening moet voorstellen. Het enige wat er op te zien valt, is een golvende lijn die van links naar rechts gaat. Niemand weet er een antwoord op.

Anita giechelt voor zich uit en propt een jumbo-olijf in haar mond. Hil legt uit dat zijn tekening teruggaat tot zijn lagereschooltijd. Wanneer hij landschapstekenen had, tekenden alle kinderen in de klas het vlakke Friese landschap. Alleen Hil kwam met heuvels aanzetten. Het waarom begreep hij in die onbekommerde tijd niet. Pas later zag hij het als een voorteken. Het moest, om duistere redenen, in zijn genen hebben gezeten.

Als we na een avond zonder einde uiteindelijk afscheid nemen van de Jurnsma's, kunnen we Hil er maar ternauwernood van weerhouden ons met zijn Citroën-jeep naar de haven te rijden. Het is aardedonker en het is veiliger de weg naar beneden te wandelen. In plaats van Hil's draaiende koplampen, hou ik liever een zaklantaarn in mijn hand. Onderweg zijn we zelfs in staat tijd te snijden. Hetzelfde kruid dat Costas, de taxichauffeur, voor honderd drachme per bosje aan toeristen verkoopt.

Ik leg de tijd op een krant te drogen in de schaduw op het balkon, maar voordat ik daartoe in staat ben, word ik bovenop het beddengoed wakker met een goed aangeslagen kater en gehuld in kleding van de vorige avond.

Werkweek

Het valt niet mee om in een klimaat en in een cultuur als de Griekse iets te volbrengen dat je je van tevoren in alle ernst, koelte en discipline van het noorden had voorgenomen. Vooral als je nooit onderworpen bent geweest aan een calvinistische opvoeding.

Maar na zeven dagen op het eiland ben ik – tegen de verwachting in – door mijn lijstje opdrachten gekomen. Zo is er een serie foto's geschoten van het huis. Van binnen en van buiten, van de bijbehorende grond en van de verschillende uitzichten.

Voorts zijn er door mij tekeningen van het interieur gemaakt en een eerste schets van een binnenplaats die voor het huis zou moeten komen.

Ook heb ik twee bezoeken aan de Jurnsma's afgelegd en samen met hen heb ik ter oriëntatie een bezoek aan de notaris in Chóra gebracht.

Een hele dag had ik verder speciaal gereserveerd voor een rondtrip per taxi over het eiland om me het eilandgevoel eigen te maken. Met dat gevoel is er een diepe angst bij me binnengedrongen voor de onbezonnenheid van Griekse taxichauffeurs. Zowel *taxi* als *chauffeur* zijn als woorden te hoog gegrepen. Taxi's verkeren veelal in een staat van 'het zou weleens de laatste rit kunnen zijn' en chauffeurs kunnen na zo'n laatste rit goed als stunrijder bij de film terecht.

Met de veerboot ben ik gekomen, met de veerboot vertrek ik ook weer, om te wennen aan het ritme van de omgeving.

De Ionion

Met mijn bagage vol waardevolle informatie, volgeschoten filmpjes, plastic zakken gedroogde tijm, ingemaakte eilandproducten als feta op olie, tomaten- en paprikapickels, honing, olijven en ingemaakte kappers van Diter en Cheril, het Duits-Australische paar dat als enige een aantal eilandproducten vercommercialiseerd heeft, en wijn van de Jurnsma's, ga ik aan boord van de Ionion, bepakkt als een eilandvrouw. Het is half acht 's avonds. Ik heb een slaaphut genomen, want pas zes uur de volgende ochtend zullen we de haven van Piraeus bereiken. Van slapen komt het de eerste uren niet. Een Griekse veerboot is net een drijvende dorpsgemeenschap. Veel gepraat, soms gezang, geruzie, ge-

klikklak van triktrak, geflirt van de scheepsbemanning en preventieve gebeden tegen zeeziekte. Het geflirt en de gebeden zijn twee niet weg te denken componenten die meestal quitte spelen en vaartuigen altijd veilig de haven binnenvoeren.

Wanneer ik aan boord een ommetje maak, mag ik van de kapitein even naast hem op de brug staan omdat ik xenos ben, een vreemdeling, niet één van hen.

Ik had de eerste uren aan boord voor geen goud willen missen. Iedere haven die de Ionion bij duisternis aandoet, toont een eigen, bijzondere schoonheid. Afhankelijk van de weersomstandigheid wordt bepaald waar wel óf waar niet kan worden aangemeerd. Regent het, dan komt geen Griek buiten en blijven de havens leeg, neigt het naar windkracht acht dan komt heel het land tot stilstand – dan worden moeilijk toegankelijke havens overgeslagen en ligt men aan boord op zijn rug de Goden te verzoeken.

De eerste haven die we na anderhalf uur aandoen, is die van Neápoli, het op een landtong van de Peloponnesus gelegen vissersplaatsje met aan de kade zijn archondische huizen, herenhuisen. Het laden en lossen verloopt in een oogwenk, vlekkeloos, maar nooit geruisloos.

Dan varen we, omdat het weer rustig is, veel dichters langs Kaap Maléas dan gebruikelijk. Het is de zeeroute die berucht is om zijn hoge percentage schipbreuken. De rotsen lopen onder water zó ver door, dat schepen er makkelijk op te pletter slaan.

Vlak daarna ligt Monemvásia, de reusachtige rots in zee waarop een Grieks-Orthodox klooster is gebouwd. De rots ligt met een pier vast aan de oostkust van de Peloponnesus, waardoor er in een inham een kleine haven is ontstaan, waar de Ionion alleen kan ankeren door behendig te manoeuvreren.

Daarna, bij wijze van grote uitzondering, doen we het minuscule haventje van Plaka aan. Het zijn hoofdzakelijk Griekse toeristen die hier aan boord komen. Er is geen volk dat gekker is op eigen land.

Met laden en lossen in Griekse stijl is het inmiddels twaalf uur geworden wanneer de Ionion koers zet naar het eerste eiland in de Saronische Golf: Spétzes. Dit eiland is in het verleden een Brits bolwerk geweest en zelfs nu nog bevindt zich er een Engels jongensinternaat, dat inmiddels gesloten is. De meest excentrieke passagiers komen hier aan boord.

Een wereld op zich die een voorbije wereld achter zich laat.

Vlak nadat de Ionion het picturale haventje van Spétzes uitvaart, ga ik naar mijn slaaphut. Op de cadans van het motorgeronk doezel ik een aantal uren weg waardoor ik de havens van de overige drie Saronische Eilanden Hydra, Poros en Aegina pas op een volgende trip zal aanschouwen.

Zodra we de haven van Piraeus binnenlopen, wordt de cadans doorbroken en begint het onregelmatige gesputter van de motoren waardoor ik wakker word. Alles stinkt naar scheepsolie, zelfs mijn handtas en mijn haar. Het gordijntje voor de patrijspoort is helemaal hard van het vuil als ik het probeer open te schuiven. Ik zie Piraeus rond en ruig liggen, eeuwig haar best doend Westers te lijken, wat nooit is gelukt, al was het maar vanwege haar geur.

Met één grote kernvraag keer ik terug naar een beschaafde wereld: hoe druk ik in begrijpelijke bewoordingen uit wat ik in dit land, op dit eiland heb meegemaakt? Of moet ik dat liever niet doen?